

b. Zprávy z konferencí a jiných akcí

Zpráva z mezinárodní vědecké konference „Zisťovanie marginality a integrácie medzi znevýhodnenými skupinami“.
Prešov, 25.–27. 9. 2003

Ve dnech 25.–27. září 2003 se v Prešově v prostorách Filozofické fakulty Prešovské Univerzity konala mezinárodní vědecká konference věnovaná problematice marginality a integrace znevýhodněných skupin.

Konference se uskutečnila pod záštitou těchto institucí: University College of the Cariboo v Kamloops (Kanada), Filozofická fakulta Prešovskej Univerzity v Prešove, Nadácia Milana Šimečku v Bratislave, Krajské centrum pre rómske otázky v Prešove, Centrum antropologických výskumov v Prešove.

Přes dvě desítky účastníků konference přednesly své příspěvky zaměřené na problematiku marginalizovaných skupin. Protože konference byla uspořádána v souvislosti s ukončením kanadsko-slovenského rozvojového projektu „Projekt Svinia“, velká část příspěvků byla tematicky orientována na problematiku života Romů na Slovensku. Velkým přínosem byly však i příspěvky zahraničních přednášejících, kteří účastníky konference obeznámili s konkrétními příklady marginalizace skupin původního obyvatelstva na území Kanady a Nepálu. Tyto příklady byly velmi nápomocny při srovnávání situace těchto skupin ve světě a situace na území Slovenska.

Stručný přehled průběhu konference

25. 9. 2003

V rámci zahájení konference vystoupili **Lubica Babotová** (proděkanka pro zahraniční styky FF PU v Prešově), **Cyndi McLeod** (executive director UCC International), **Guillaume Siemienski** (konzul Kanady na Slovensku) a **Alexander Mušinka** (koordinátor Projektu Svinia a organizátor konference) se svými úvodními projevy.

Odbornou část programu zahájil **John Kennedy, PhD.**, který je profesorem na Katedře sociální a kulturní antropologie na Memorial University St. John's v kanadském Newfoundlandu. Svůj příspěvek věnoval *problematice marginality a integrace v případě osadníků Labradoru*. Situace labradorských Inuitů a Métisů je názorným příkladem silného vlivu sociální politiky kanadského státu. Výhody poskytované původnímu obyvatelstvu způsobily, že potomci evropských přistěhovalců a místních obyvatel, kteří po generace akcentovali svůj částečný evropský původ, hromadně přijímají statut původního místního obyvatelstva nutný právě k podílu na zmiňovaných sociálních zvýhodněních.

David Scheffel, PhD., associate professor University College of the Cariboo v Kamloops (Britská Kolumbie, Kanada) hodnotil ve svém příspěvku nazvaném *Slovenskí Rómovia a Európa* průběh a výsledek Projektu Svinia. Po výčtu celé řady akcí, jež byly součástí projektu, se věnoval otázce zájmu evropských institucí o slovenské Romy a hodnotil dopad tohoto zájmu na situaci v osadách prešovského kraje. Rozvojové projekty zaměřené na romské osady se podle Scheffela potýkají s nedostatečnou podporou jak ze strany EU, tak i (a to zejména) slovenské vlády. Negativní dopady na situaci

romských osad měla též decentralizace státní správy SR.

Třetím příspěvkem se **Ivan Somlai** z University College of the Cariboo dotkl problematiky *Vztahu etnocentrismu a etnobyrokracie a jejich vlivu na zdravotnické služby poskytované slovenským Romům*. Otázku poskytování zdravotnických služeb příslušníkům odlišných kulturních skupin (často marginalizovaných) považuje za indikátor úrovně mezikulturní komunikace. Konstatována byla skutečnost, že mezi chorobami, medicínou a kulturou existuje velmi silné pouto, přičemž u navzájem odlišných kultur se často můžeme setkat s odlišným pojetím zdraví. Ivan Somlai považuje Romy za oběti segregáčních tendencí, které právě etnocentrismus a etnobyrokracie znevýhodňuje při běžných způsobech využívání veřejného zdravotnictví.

Příspěvek *Integrácia bez asimilácie* přednesla doc. PhDr. **Iveta Radičová**, CSc. z Katedry politologie Filozofickej fakulty UK v Bratislavě. Za jeden ze základních předpokladů smysluplného zásahu do vývoje úrovně obyvatel romských osad považuje rozdělení integračních snah podle dosaženého stupně asimilace. Tím se nám z původně nediferencované skupiny „romského obyvatelstva“ vydělí dvě principiálně odlišné skupiny a) segregovaní Romové, b) asimilovaní Romové. Při práci s těmito odlišnými skupinami je přitom třeba tuto rozdílnost zohlednit. Důvodem častého selhávání sociální práce bývá totiž často právě nerespektování těchto rozdílů.

Poradce Světové banky Mgr. **Michal Vašečka** přednesl příspěvek na téma *Marginalita oblasti východného Slovenska a rómska problematika*. Ve svém příspěvku se zabýval konceptem trojitě marginalizace a jeho stávající slovenské podoby. Jako ztěžující faktor přitom označil eko-

nomickou nerovnováhu mezi Bratislavou a zbývajícími územími Slovenska. Podle Michala Vašečky by se však ani ekonomický růst slovenské společnosti nemusel dotknout sociální úrovně romských osad.

Doc. PhDr. **Viera Bačová**, DrSc. z Katedry psychologie Filozofické fakulty Prešovské univerzity přednesla příspěvek s názvem *Marginalizovanie skupín ľudí spôsobom ich vykresľovania (na príklade Rómov na Slovensku)*. Na příkladě zobrazování Romů v masmédiích se pokusila ukázat, jak se vykovává, vyjadřuje a legitimizuje dominance jednoho (většinového) společenstva nad jiným společenstvem (menšinovým), a kterému připisuje (a tím vytváří a udržuje) pozice společenstva méně hodnotného. Pro svou práci si Viera Bačová zvolila metodu analýzy diskurzu (vycházejíc z díla Foucaultova).

Ředitel českého Socioklubu a dlouholetý pracovník MPSV České republiky Ing. **Petr Višek** přednesl příspěvek s názvem *K některým předběžným výsledkům výzkumu sociálně ekonomické situace romské populace v České republice a aktuální diskusi v této oblasti*, který čerpal z právě dokončovaného dvouletého výzkumu sociálně ekonomické situace romské populace v ČR prováděného Socioklubem. Výsledkem je celá řada zajímavých informací, ale i znepokojujících a kontroverzních otázek a témat, týkajících se pojmů integrace a asimilace. V příspěvku bylo tematizováno také několik dalších důležitých problematik. Patří mezi ně pojetí romství jako znevýhodňujícího faktoru, či sociální systém coby havarijní mechanismus.

Mgr. **Kateřina Janků**, doktorandka na katedře sociologie FSS MU v Brně, referovala o vzniku, činnosti a důvodech zániku organizace Barevný svět. Její

příspěvek nesl název *Spolupráce mladých Romů a ne-Romů: organizace a její identita*. Zvláštní důraz byl kladen na formování sociální identity a na politizovaný vztah Romů a ne-Romů.

S příspěvkem *Spomínanie v slovenskej dedine (Spomienky Rómov a Nerómov na 2. svetovú vojnu v Stromovke)* vystoupil graduant University College London v oboru sociální antropologie **Martin Fotta**, M.Sc.. Zabýval se v něm problematikou kolektivní paměti a vzpomínkami neelitních skupin (konkr. obyvatel romských osad) na období 2. světové války. Častý fenomén vynechávání Romů z kolektivního vzpomínání chápe jako zdroj popírání jejich práva na život v rámci obce.

Koordinátorka programu Národnostné menšiny, Mgr. **Martina Jurásková** referovala o *Podobách a mechanizmech sociálneho vylúčenia rómskych komunit na Slovensku*. Ve svém příspěvku se zabývala analýzou sociální situace romských komunit na Slovensku z pohledu koncepce sociální exkluze. Stručně též představila jednotlivé formy a podoby sociálního vyloučení Romů, jako např. ekonomické, kulturní, prostorové či symbolické vyloučení, a vliv těchto faktorů na jejich život (např. na jejich mobility šance apod.).

Sociální antropolog doc. **Martin Kanovský**, PhD. se představil s příspěvkem *Sociálno-historické podmienky integrácie rómskej komunity: prípadova štúdia z ukrajinskej osady*, založeném na vlastním terénním výzkumu prováděném v romské komunitě žijící v zakarpatsko-ukrajinské oblasti. Tato komunita je zajímavá mírou své integrace a Martin Kanovský se pokusil ve svém příspěvku přiblížit vlivy, které vedly k tomuto ojedinelému stavu.

Po skončení odpoledního bloku následoval přesun do pastoračního centra ve Svinii, kde na účastníky konference čekalo malé pohoštění, jehož konzumaci zpříjemňovala hudba místní romské kapely, která svými podmanivými tóny nakonec většinu z nich strhla ke společnému tanci.

26. 9. 2003

S příspěvkem *Marginalized Populations in Nepal: A Perspective for Comparison* vystoupil **Ivan Somlai**. Účastníkům konference přiblížil problematiku marginalizace na území Nepálu spojenou se změnami jmen lidí i vesnic, fenoménem decentralizace i vládnoucí minoritní hinduistické skupiny složené výhradně z mužů.

Příspěvek PhDr. **Renaty Weinerové**, CSc. a PhDr. **Zdeňka Uherka**, CSc. přednesený R. Weinerovou – *Romové na Slovensku, základní otázky společenské integrace* – představoval odmítnutí aplikace konceptu kultury chudoby na případ romských komunit. Důvodem pro toto odmítnutí má být nedostatek pasivity, která v Lewisově konceptu tento druh kultury provází. Podle autorů příspěvku jsou v některých romských komunitách patrné snahy o hledání trhu práce, využívání příbuzenských sítí, resp. rodinné solidarity, jakož i přeshraničních kontaktů, pročež na ně není možné daný koncept vztáhnout.

Východiskem referátu *Romský nacionalizmus jako prostředek marginalizace nositelů tradiční romské kultury* předneseného Mgr. **Markem Jakoubkem** byla klasifikace sociálních formací romských osad jako enkláv tradiční společnosti, jejichž kultura vykazuje charakteristické znaky „nízké kultury“ ve smyslu E. Gellnera. Do protikladu k této kultuře staví M. Jakoubek ustavující se „vysokou“ národně definovanou romskou kulturu, která je

výsledkem etnické/národnostní emancipace Romů v posledních letech, přičemž zdůraznil, že tyto dva typy jsou na sebe vzájemně nepřevoditelné a principiálně se vylučují. Závěrem pak autor příspěvku konstatoval, že ustavení vysoké národně definované romské kultury ve svém důsledku znamená, že nositelé kultury romských osad se ocitnou nejen na okraji společnosti majoritní, ale i na okraji společnosti romské, neboť k této kultuře nemají kompetenci (a ani o ni nestojí).

PhDr. **Anna Jurová**, CSc. ze Společenskovedního ústavu Slovenské akademie věd v Košicích seznámila účastníky konference prostřednictvím svého příspěvku *K niektorým otázkam marginality a integrácie Rómov v minulosti* s problematikou historického bádání o Romech na území Slovenska. Za velkou překážku v práci historiků a historiček považuje rozsáhlé skartace materiálů týkajících se Romů, které proběhly v 50. tých letech minulého století. Mnoho z dochovaných materiálů ve státních archivech je navíc dodnes nepřístupno.

S příspěvkem *Cikáni stredoslovenských vesnic – o situaci 70. let* vystoupil doc. PhDr. Josef Kandert, CSc. Jeho příspěvek byl krátkou sondou do venkovského života na středním Slovensku, kde J. Kandert v 70. letech realizoval několik terénních výzkumů. Fenomény nájemných hudebníků či jednostranných kmotrovských svazků velmi přispěly k vytvoření charakteristického obrazu zkoumané společnosti v daném období.

Tara Bedard z budapeštského Evropského centra pro práva Romů (ERRC) věnovala svůj příspěvek *Marginalisation and Integration from a Human Rights Perspective* problematice marginalizace Romů jako výsledku neschopnosti jich samotných dovolat se svých základních práv a svobod.

Vymezením problematiky marginality z pohledu filozofie se ve svém příspěvku *Integrácia a iné* zabýval fenomenolog Mgr. **Fedor Blaščák**. Vedle problematiky marginality se zabýval myšlenkou rovnosti příležitostí v koncepci moderního liberalismu či integračními procesy v kompetenci institucí.

Problematice nastavení školského systému a možnostem vzdělávání byly věnovány čtyři příspěvky. PaeDr. **Viera Onderčová**, PhD. – *Akceptácia asistenta učiteľa pedagogickou societou*. Doc. PhDr. **Milan Portík**, CSc – *Identifikácia znevýhodnených rómskych žiakov a možnosti ich vzdelávania*. Dále vystoupil speciální pedagog PaeDr. **Ladislav Horňák**, CSc. s příspěvkem nazvaným *Vplyv školského systému na marginalizáciu a integráciu rómskych žiakov* a poslední příspěvek s touto tematikou přednesl **Jakub Mináč** – *Vzťah spoločenskej marginalizácie k vzdelávaniu*, ve kterém se zabýval zejména problematikou kulturní neakceptace minority majoritou.

Vědeckou konferenci oficiálně uzavřel její organizátor Mgr. **Alexander Mušínska**.

27. 9. 2003

Náplní dopoledního programu byla exkurze do romské osady u obce Svinia, jež byla zajímavým doplňkem akademických diskusí předchozích dní. Účastníci konference se přímo na místě seznámili s výsledky projektu, přičemž měli jedinečnou možnost vyslechnout si v následné diskusi i názor romských obyvatel této lokality.

Stručné zhodnocení konference

Problematika etnických i sociálních menšin je v současné době tíživým problémem celé řady evropských států (a nejen evropských). V případě Sloven-

ska je snad nejpálčivější problematikou otázka soužití s romským obyvatelstvem, jehož počet již přesáhl 10 % hranici. Je proto pochopitelné, že v poslední době narůstá počet lidí, kteří se s Romy profesně stýkají na teoretické i praktické rovině. Je proto velmi prospěšné, pokud se na konferenci, jakou byla i tato konference prešovská, mohou setkat pracovníci nejrůznějších institucí, vládních i nevládních organizací či akademické obce. Dochází tak k cenné výměně názorů a zkušeností mezi odborníky odlišných disciplín, sdílejících však stejný předmět zájmu.

Je však třeba uznat, že ne ve všech diskusích se podaří dospět k oboustranně přínosnému dialogu. Občas diskutující přicházejí z natolik odlišných prostředí, že ke společnému vzájemně prospěšnému dialogu chybí svým způsobem společná řeč. V diskusích, které následovaly po každém bloku příspěvků, byla tato skutečnost velmi dobře patrná. Především v případě příspěvků usilujících o teoretické uchopení dané problematiky naráželi někteří přednášející na problém obtížného překladu svých tezí kolegům

postrádajícím obeznámenost s užívaným terminologickým aparátem, jakož i koncepcemi a interpretačními paradigmaty, jejichž znalost byla ovšem k případné diskusi nezbytná. Pokud v takových případech došlo k výměně názorů, rozhodně se nemohlo jednat o dialog v plném smyslu slova.

Ve většině případů však diskuse představovaly cenné výměny zkušeností a pohledů na zkoumanou problematiku. Byly otevřeny zásadní tematické okruhy týkající se otázek dopadu vstupu České republiky i Slovenska do Evropské unie na situaci obyvatel romských osad a komunit, vlivu hromadných sdělovacích prostředků na utváření obrazu zástupců menšin následně vštěpovaného majoritnímu obyvatelstvu, a v neposlední řadě i problematiky praktických opatření ovlivňujících míru integrace příslušníků menšinových skupin.

Vědeckou konferenci *Zisťovanie marginality a integrácie medzi znevýhodnenými skupinami* považujeme v mnoha ohledech za přínosnou a úspěšnou.

Marek Jakoubek, Lukáš Radostný